

Δεύτερη έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη Συνθήκες διαβίωσης, κοινωνικός αποκλεισμός και πνευματική ευεξία

Περίληψη

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια των δύο προηγούμενων δεκαετιών, σημειώθηκε σημαντική στροφή στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού διαλόγου όσον αφορά την κοινωνική πρόοδο και τον τρόπο μέτρησής της. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της συζήτησης για την κοινοτική πολιτική περί κοινωνικής ευπάθειας και κοινωνικών μειονεκτημάτων, η έννοια της φτώχειας άρχισε να αντικαθίσταται σταδιακά από την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού. Η δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας και οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης επηρεάζουν τόσο την κοινωνική συμμετοχή όσο και την κοινωνική επαφή, γεγονός το οποίο με τη σειρά του έχει αντίκτυπο στην ποιότητα ζωής των ευρωπαϊκών πολιτών και επηρεάζει την αντίληψή τους για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η δεύτερη έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη (European Quality of Life Survey - EQLS), την οποία πραγματοποίησε το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) το 2007, παρέχει εκτενή εικόνα για την κοινωνική πραγματικότητα που επικρατεί σε κάθε ένα από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, καλύπτοντας επιπλέον τη Νορβηγία και τις υποψήφιες χώρες Κροατία, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και Τουρκία.

Η παρούσα έκθεση εξετάζει τις σχέσεις μεταξύ συνθηκών διαβίωσης, κοινωνικού αποκλεισμού και πνευματικής ευεξίας. Βασίζεται στα αποτελέσματα της EQLS προκειμένου να εξετάσει τους παράγοντες που επηρεάζουν την αντίληψη του κοινωνικού αποκλεισμού και τον αντίκτυπό του στην πνευματική ευεξία. Στους εν λόγω παράγοντες περιλαμβάνονται η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, το εισόδημα, τα πρότυπα που αφορούν τον τρόπο ζωής και η διαθεσιμότητα της κοινωνικής υποστήριξης.

Πλαίσιο πολιτικής

Η διεύρυνση της ΕΕ σε 27 κράτη μέλη είχε ως συνέπεια την ένταξη στην ΕΕ αρκετών χωρών με σημαντικά χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο σε σχέση με τα 15 πρώτα κράτη μέλη της ΕΕ (ΕΕ15). Πολλά από τα 12 νέα κράτη μέλη και τις τρεις υποψήφιες χώρες έχουν υψηλότερα επίπεδα ανεργίας, εκτεταμένη φτώχεια και ανεπαρκείς υποδομές κοινωνικής πρόνοιας. Λόγω της κατάστασης αυτής, δόθηκε έμφαση στη σημασία της ανάπτυξης της κοινοτικής πολιτικής στον τομέα του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας.

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής είναι επιφορτισμένοι με την προώθηση θετικών αλλαγών με στόχο την άμβλυση τέτοιων

έντονων διαφορών βιοτικού επιπέδου, οι οποίες μπορούν να υπονομεύσουν την κοινοτική συνοχή, ιδίως όταν οι ομάδες αναφοράς για τη σύγκριση βρίσκονται σε άλλα, πλουσιότερα κράτη μέλη. Η οικοδόμηση μιας Ευρώπης χωρίς αποκλεισμούς είναι συνεπώς ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των κοινοτικών στόχων της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, της δημιουργίας περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας και της βελτίωσης της κοινωνικής συνοχής.

Βασικά πορίσματα

Γενικά μοντέλα κοινωνικού αποκλεισμού

Οι περισσότεροι ευρωπαίοι πολίτες αισθάνονται ενταγμένοι στο κοινωνικό σύνολο, με το 86% των ερωτηθέντων να βαθμολογούν θετικά τους δείκτες κοινωνικής ένταξης. Το υπόλοιπο 14% των ερωτηθέντων αναφέρει κάποιο βαθμό κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ το 2% αναφέρει έντονο αποκλεισμό. Τα επίπεδα ενσωμάτωσης είναι υψηλότερα στην ΕΕ15 και χαμηλότερα στις 3 υποψήφιες χώρες και στα 12 νέα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, οι πολίτες της Βουλγαρίας, της Κροατίας, της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και της Ρουμανίας αναφέρουν τα υψηλότερα ποσοστά αποκλεισμού, ενώ οι πολίτες της Δανίας, της Νορβηγίας και της Σουηδίας αναφέρουν τα χαμηλότερα ποσοστά κοινωνικού αποκλεισμού κατά μέσο όρο.

Αντίκτυπος του μακροπεριβάλλοντος

Το μέσο επίπεδο αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού σε κάθε χώρα συνδέεται στενά με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της (ΑΕγχΠ). Εντούτοις, η σχέση αυτή δεν είναι σταθερή. Ορισμένες χώρες, και ιδίως οι σκανδιναβικές, έχουν χαμηλότερα επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού από τον μέσο όρο σε σύγκριση με άλλες, όπως η Αυστρία, το Βέλγιο και η Γαλλία, ενώ έχουν το ίδιο κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ. Ομοίως, σε ορισμένα από τα λιγότερο πλούσια κράτη μέλη της ΕΕ, όπως στη Μάλτα, την Πορτογαλία και τη Σλοβενία, καταγράφονται υψηλά επίπεδα ενσωμάτωσης παρά το χαμηλότερο ΑΕγχΠ τους. Το ποσοστό της ανεργίας και το επίπεδο εισοδηματικής φτώχειας των χωρών συνδέονται επίσης με τον κοινωνικό αποκλεισμό, παρότι ορισμένες χώρες φαίνεται ότι καταφέρνουν να διατηρούν καλύτερο επίπεδο κοινωνικής ενσωμάτωσης ενώ έχουν υψηλότερη ανεργία.

Δείκτες αποκλεισμού σε μικροεπίπεδο

Τα υψηλότερα επίπεδα υποβάθμισης του τρόπου ζωής και το οικονομικό άγχος είναι ενδεικτικά των ατόμων που βιώνουν

κοινωνικό αποκλεισμό. Στις 3 υποψήφιες χώρες και στα 12 νέα κράτη μέλη, τα υψηλότερα επίπεδα υποβάθμισης του τρόπου ζωής συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση του επιπέδου αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού, σε αντίθεση με την ΕΕ15 όπου ενώ οι πολίτες της βιώνουν το ίδιο επίπεδο υποβάθμισης του τρόπου ζωής δηλώνουν χαμηλότερα επίπεδα αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σε όλες τις χώρες, οι άνεργοι είναι πιθανότερο να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα αποκλεισμού σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη ομάδα μη ανέργων πολιτών. Η ανεργία οδηγεί σε παρόμοια επίπεδα αντίληψης του αποκλεισμού σε όλες τις χώρες, παρότι οι πραγματικές συνθήκες διαβίωσης ενδέχεται να διαφέρουν σημαντικά. Τα άτομα που κατέχουν υψηλότερες και μη χειρωνακτικές θέσεις εργασίας τείνουν να αναφέρουν χαμηλότερα επίπεδα αποκλεισμού.

Ο ρόλος της κοινωνικής υποστήριξης

Η αντίληψη που έχουν οι ευρωπαίοι πολίτες για τη δυνατότητα τους να λαμβάνουν οικονομική υποστήριξη ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Αν και περίπου το 85% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι μπορούν να λάβουν οικονομική υποστήριξη σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, το ποσοστό αυτό τείνει να είναι χαμηλότερο στις 3 υποψήφιες χώρες και στα 12 νέα κράτη μέλη σε σχέση με την ΕΕ15. Από χώρα σε χώρα ποικίλλει επίσης η αντίληψη που έχουν οι πολίτες για τον ρόλο τον οποίο διαδραματίζει η οικογένεια στην παροχή οικονομικής υποστήριξης. Κάτω από το 60% των ερωτηθέντων αναφέρουν την οικογένεια ως τη βασική πηγή υποστήριξης στις 3 υποψήφιες χώρες και στα 12 νέα κράτη μέλη σε σύγκριση με το 70% στην ΕΕ15. Για την αντίληψη των πολιτών όσον αφορά τη διαθεσιμότητα ηθικής υποστήριξης, μεταξύ χωρών και ομάδων χωρών καταγράφεται μικρότερη απόκλιση. Η σημαντικότερη πηγή παροχής της εν λόγω υποστήριξης είναι η οικογένεια, θεωρείται δε ως τέτοια από τα δύο τρίτα περίπου των ευρωπαίων πολιτών σε όλες τις ομάδες χωρών. Συνολικά, για ίδιο επίπεδο υποβάθμισης του τρόπου ζωής, τα άτομα που έχουν πρόσβαση σε οικονομική ή ηθική υποστήριξη τείνουν να εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Πνευματική ευεξία

Σε όλες τις χώρες, τα υψηλότερα επίπεδα πλούτου με τη μορφή του ΑΕγχΠ συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα πνευματικής ευεξίας. Αυτό εξηγεί ενδεχομένως εν μέρει γιατί οι πολίτες των 3 υποψήφιων χωρών και των 12 νέων κρατών μελών αναφέρουν κατά μέσο όρο σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα πνευματικής ευεξίας σε σύγκριση με τους πολίτες της ΕΕ15. Ωστόσο, οι ερωτηθέντες από τα 15 κράτη μέλη της ΕΕ δήλωσαν γενικώς υψηλότερα επίπεδα πνευματικής ευεξίας ανεξαρτήτως του επιπέδου υποβάθμισης του τρόπου ζωής τους σε σύγκριση με τις 3 υποψήφιες χώρες και τα 12 νέα κράτη μέλη.

Όσον αφορά τη σχέση του κοινωνικού αποκλεισμού με την πνευματική ευεξία, σημαντικές διαφορές καταγράφονται μεταξύ των διαφόρων ομάδων χωρών. Στις 3 υποψήφιες χώρες, η αντίληψη του κοινωνικού αποκλεισμού συμβάλλει σε μικρό μόνο βαθμό στον περιορισμό της πνευματικής ευεξίας, ενώ είναι πέντε φορές εντονότερη στα 12 νέα κράτη μέλη και επτά φορές στην ΕΕ15. Προκύπτει επομένως ότι ο άμεσος αντίκτυπος της υποβάθμισης του τρόπου ζωής στην πνευματική ευεξία είναι σε όλες τις χώρες πολύ πιο σημαντικός από τον έμμεσο αντίκτυπο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο έμμεσος αντίκτυπος είναι εντούτοις σχετικά μικρότερος στις φτωχότερες 3 υποψήφιες χώρες σε σύγκριση με τα 12 νέα κράτη μέλη ή την ΕΕ15.

Δείκτες πολιτικής

- Όπου είναι εφικτό, οι επίσημοι δείκτες κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να συμπληρώνονται με υποκειμενικά μέτρα αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού προκειμένου να προσδιορίζονται τα μειονεκτήματα που έχουν επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των ευρωπαίων πολιτών και οι περιστάσεις στις οποίες αυτή παρουσιάζει διαφορές.
- Η αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης και δεξιοτήτων, καθώς και η ανάπτυξη δυναμικής και ποικιλόμορφης αγοράς εργασίας στις 3 υποψήφιες χώρες και στα 12 νέα κράτη μέλη θα μπορούσαν να παράσχουν μια βάση για τη μείωση των ανισοτήτων του βιοτικού επιπέδου μεταξύ των τωρινών και των μελλοντικών κρατών μελών της ΕΕ.
- Για τη διασφάλιση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας σε όσους μπορούν να εργαστούν, σε συνδυασμό με την παροχή εγγυημένου ελάχιστου βιοτικού επιπέδου σε όσους δεν μπορούν να εργαστούν, πρέπει να αναπτυχθούν με ακόμη πιο συνεκτικό και αμοιβαίως επωφελητή τρόπο διάφορα μέτρα, όπως προγράμματα ενεργοποίησης της αγοράς εργασίας και συστήματα μεταφοράς εισοδημάτων.
- Η κοινωνική υποστήριξη διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στη βελτίωση της ενσωμάτωσης και της πνευματικής ευεξίας όλων των πολιτών, αλλά και στη διαφύλαξη της πνευματικής ευεξίας εκείνων που έχουν χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Η ανάπτυξη πολιτικών παρεμβάσεων για την ενίσχυση ή τη διατήρηση των επιπέδων κοινωνικής υποστήριξης πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των κοινοτικών και εθνικών πολιτικών.
- Η πολιτική περί πνευματικής ευεξίας πρέπει να εντοπίσει και να στοχοποιήσει τις ευρύτερες αιτίες ψυχολογικού άγχους που σχετίζονται με χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν από την απλή ευπάθεια σε σοβαρότερα προβλήματα ψυχικής υγείας, με περισσότερη δαπανηρές επιπτώσεις και θεραπείες στο απώτερο μέλλον.
- Οι χώρες πρέπει να διδαχθούν από τις ορθές πρακτικές δεδομένου ότι ορισμένες από αυτές, και κυρίως οι σκανδιναβικές χώρες, με παρόμοια επίπεδα συσσωρευμένου πλούτου και ίδια ονομαστικά επίπεδα υποβάθμισης του ατομικού τρόπου ζωής και συνθηκών διαβίωσης κατορθώνουν να έχουν υψηλότερα επίπεδα ενσωμάτωσης.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση EQLS με θέμα *Συνθήκες διαβίωσης, κοινωνικός αποκλεισμός και πνευματική ευεξία* είναι διαθέσιμη στο Διαδίκτυο στη διεύθυνση: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0988.htm>.

Η έκθεση επισκόπησης της EQLS και περαιτέρω δευτερεύουσα ανάλυση των δεδομένων της έρευνας είναι διαθέσιμες στον δικτυακό τόπο του Eurofound: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls/>.

Teresa Renehan, αρμόδια υπάλληλος πληροφόρησης
ter@eurofound.europa.eu